

Mr. ANTUN ŠUNDALIĆ,
Ekonomski fakultet Osijek

K ETIČKOJ EKONOMIJI I POLITICI: CIVILIZACIJA LJUBAVI I SOLIDARNOSTI

Traganje za idealnim društvenim poretkom prisutno je kroz cijelu povijest. Niti danas taj posao nije završen. No pomaci su se svakako dogodili u odnosu na npr. Platonovu ideju pravednog društva, ili Augustinovu viziju nedostižne Države Božje. U tim pomacima značajnu ulogu ima i kršćanska vizija čovjeka, zajedništva i zajednice/društva. Ta vizija, aktualizirana kroz katoličko socijalno učenje od Lava XIII. do Ivana Pavla II; kao kritička svijest čovječanstva, imala je odraza na brojne rasprave o ustroju demokratskih poredaka. Ljubav i solidarnost među ljudima i narodima jesu temelj socijalnog učenja Katoličke crkve. Na njima izrasta kršćanska vizija zajednice ljubavi i solidarnosti koju ne treba shvatiti kao političku orijentaciju već kao prilog izgradnji jednog pravednijeg društva.

Često se dešavalo kroz povijest da je politika posezala za religijskim. Religijske vrijednosti bile su privlačne mnogim kreatorima politike, ne samo da bi lakše vladali narodom, već i da bi stvorili osjećaj više odgovornosti prema svojoj vlasti.

Još kod starih Grka Platon je u svojim "Zakona" ponudio idealni nacrt države koji je utemeljen na božanskom. Filozofijsku mudrost Platon je stavio ispod religijske uzvišenosti.

Sveti Augustin, jedan od najvećih crkvenih otaca, je ukazivao na zemaljsku državu kao onu koja čovjeka nužno vodi u glib grijeha ako izostane pomoć Crkve koja je zastupnica Božje države.

Danas, kada smo se vremenski i tehnološki dovoljno udaljili od Platona, Augustina i brojnih drugih velikana duha, skloniji smo ozbiljnije promišljati ovu potrebu čovjeka da u mnoge segmente svojega života ugrađuje religijsko, u politiku napose.

Aktualna politička scena vrlo plastično predočava faustovsku istinu o prolaznosti i propadljivosti nesvetih zemaljskih stvari. Zgrada socijalizma, teorijski zacrtana za sva vremena a praktički mukotrпно održavana sedamdesetak godina, svojim je urušavanjem ostavila pored inih i veliku prazninu na polju ljudskih prava i sloboda. Upravo je ta praznina zamjetljiv kamen spoticanja novih postsocijalističkih društava. No, ta se praznina osjeća i u "starim" demokracijama što potvrđuju rasprave o rasnim nejednakostima, nejednakostima spolova, obespravljenosti djece, kao i o zapostavljenosti pojedinih profesija, socijalnoj bijedi najnižih slojeva, ... Sve to samo govori o potrebi za građenjem novih društvenih odnosa kako u okvirima nacionalnih država, tako i na svjetskoj razini.

Ugrađivanje religijskih (kršćanskih) vrijednosti u viziju nove zajednice naroda, jedan je od pokušaja oblikovanja demokratskog poretka, prikladnog za što je moguće veći dio populacije.

1. NAČELNO O DEMOKRACIJI

Etimologijsko tumačenje "demokracije" kao "vlasti naroda" danas puno ne govori. "Demokracija" je dobivala iznijansirana značenja zavisno od vremena, naroda, oblika vlasti, ... Periklovo poimanje atenske demokracije, demokracija kao odnos među braćom i sestrama po Kristu kod ranih kršćanskih

zajednica, demokracija kao idealno državno uređenje kod utopista, demokracija kao ugovorom uređen odnos među građanima kod prosvjetitelja, demokracija kao jednakost želudaca i talenata u socijalizmu, ... svi su ovi primjeri pokušaj potvrde teze da je ovaj pojam različito korišten, ali uvijek s krajnjim ciljem ukazivanja (barem deklarativno) da je riječ o općem interesu naroda.

Imajući na umu ove povijesne nijanse, moglo bi se prihvatiti da je prikladnije danas, kada su smjene političkih sustava brojne i česte, reći da je **demokracija pravo na razliku** na kojemu se gradi sloboda izbora. A to je pravo plodonosno ako iz njega slijedi **dobrobit šire zajednice**.¹

1.1. KRŠĆANSKI SHVAĆENA ZAJEDNICA

Pridemo li ovoj temi iz obzora kršćanske orijentacije, uočiti će mo sljedeće: iz kršćanskog shvaćanja čovjeka slijedi i kršćansko shvaćanje života u ljudskoj zajednici (političkoj zajednici), pa prema tome i demokracije.

Senekinu maksimu "Homo homini res sacra est!" u evanđeljima nalazimo kao imperativ ljubavi: "Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!" (Mt 22.39), "Nitko nema veće ljubavi od ove: položiti vlastiti život za svoje prijatelje." (Iv 15.13) **Ljubav, milosrđe pravednost** - to su vrijednosti na kojima kršćanstvo gradi ljudsko zajedništvo (communio), a ako je ono ostvareno tada je moguća i kršćanska **zajednica/društvo** (societas). Takva zajednica ne može biti drugo do kršćanski shvaćena zajednica **jednakih**. U njoj je realna teza da je **svaka vlast od Boga**.² Ona nikako ne znači opravdavanje postojećeg oblika vlasti u nekoj zajednici. Naprotiv, taj stav znači prihvaćanje one vlasti koja je od Boga, tj. koja počiva na ljubavi, milosrđu i pravednosti. Time, implicite, kroz vlast koja je od Boga priznaje se čovjek kao Božje biće, slika Božja.

Sve zemaljske stvari, pa i političku vlast, valja sagledavati sub specie aeternitatis. Ako se to čini, tada je vidljivo da kršćanin, gradeći zajedništvo na kršćan-

1 Liberalni mislioci našeg vremena tvrde da je upravo liberalna demokracija u odnosu na sve druge povijesne alternative najbliža udovoljenju ovog visokog zahtjeva. Takvo ćemo mišljenje naći kod M. Friedmana, M. Novaka, F. Fukuyame i drugih.

2 U Pavlovoj poslanici Rimljanima stoji: "Neka se svatko pokorava višim vlastima, jer nema vlasti osim od Boga. I one koje postoje od Boga su uspostavljene. Zato onaj koji se suprotstavlja vlasti protivni se odredbi Božjoj. (...) Zato se treba pokoravati ne samo zbog straha od kazne nego i radi savjesti." (Rim 13.1-5)

skim vrijednostima, ima također pravo da sudjelovanjem u političkom životu zajednice (societas) unese i u politiku te iste vrijednosti. No, on ne čini to radi politike, već radi **života u istini**. Tek spoznajom istine moguće je **ostvarenje slobode**.

Dakle, svaki je čovjek, spoznavši objavljenu istinu preko smrti i uskrsnuća Sina Božjega, u poziciji **jednakih šansi**. Hoće li se pojedinac opredijeliti za život po tijelu ili život po duhu te tražiti istinu i slobodu u tjelesnom ili u duhovnom, ovisi o njegovim sklonostima da osjeti ili ne osjeti sebe kao nešto više od puke prirodnosti.⁴

Ako pojedinac osjeti da kao od Boga stvoren participira u pravu na život po Božjim načelima, tada je za njega bilo koji oblik političke vlasti samo od Boga dana provjera za njegovu opredijeljenost da živi po duhu. Kršćaninu i je jedini cilj da s tog puta ne siđe.⁵

Kako ovo opredjeljenje za život po duhu (a to je život u istini i slobodi) ne bi izgledalo kao puki vjernički umišljaj, navest će mo neke usporedbe iz evanđelja koje mogu biti načelno korištene u ostvarivanju kršćanske zajednice.

A. Bogati mladić

"Učitelju, što dobro moram učiniti da postignem život vječni? (...) Ako želiš biti savršen, hajde prodaj što imaš i podaj novac siromasima, pa ćeš imati blago na nebu! Onda dođi i slijedi me!" Kad mladić ču te riječi udalji se žalostan, jer je posjedovao veliko imanje. (Mt 19.16-22)

B. Povjereni talenti

Bogat čovjek podijelio je slugama svoju imovinu. Jednom slugi 5 talenata, drugom 2, a trećem 1. Kada se nakon dužeg vremena vratio, sluge su polagali račun. Prvi i drugi sluga su udvostručili svotu talenata te su nazvani "valjanim i vjernim slugama"; treći sluga je vratio isti onaj talenat koji je dobio -neumnožen.

3 "Ako ustrajete u mojoj nauci, uistinu ste moji učenici; upoznat ćete istinu, a istina će vas osloboditi." (Iv 8. 31-32) "Svatko tko je prijatelj istine sluša moj glas." (Iv 18.37)

4 Apostol Pavao u poslanici Galaćanima kazuje: "Poznata su djela tijela. To su bludnost, nečistoća, raspuštenost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstvo, svađa, ljubomornost, srdžba, sebičnost, razdori strančarenja, zavisti, pijanke ... Naprotiv, plod su Duha: ljubav, radost, mir, strpljivost, blagost, dobrotta, vjernost, krotkost, uzdržljivost." (Gal: 5. 19-22)

5 Upotrijebimo jedan stav Aurelija Augustina: "Pa ipak te želi hvaliti čovjek, sićušan djelić tvoga stvorenja. Ti ga potičeš da traži radost hvaleći tebe, jer si nas stvorio za sebe, i nemimo je srce naše dok se ne smiri u tebi." (A. Augustin, 1982:7)

Gospodar ga naziva "nevaljani i lijeni slugo", i dalje kaže: "oduzmite mu taj talenat i podajte ga onomu koji ima deset talenata! Jer svakomu tko ima dat će se još pa će obilovati, a onomu koji nema oduzet će se i ono što ima. Nekorisnog slugu bacite van, u tamu, gdje će biti plač i škrgut zuba." (Mt 25.14-30)

Usporedba A na prvo mjesto stavlja **prolaznost** zemaljskog bogatstva, vječnu vrijednost **milosrđa** i **solidarnosti** prema siromašnima. Onaj koji robuje zemaljskom bogatstvu teško će graditi **zajedništvo** i **ljubav** s bližnjima.

Usporedba B pokazuje da se od čovjeka očekuje **marljivost** i **predanost** u radu s bogatstvom koje mu je dano na upotrebu. Također se uočava i **odobravanje** **posjeda** stečenog marljivim i predanim radom, dok se lijenost i nemar kažnjavaju.

Iz ovih i niza drugih usporedbi koje nalazimo u Novom Zavjetu, moguće je stvoriti cjelovitu sliku o životu u ljubavi, pravednosti i milosrđu, a koja bi mogla poslužiti kao **predodžba o duhu kršćanske zajednice**. No, vrlo jasnu, dosljednu i cjelovitu sliku kršćanski shvaćenog zajedništva (communio) i zajednice (societas), građenih na novozavjetnim načelima kršćanstva, pruža nam socijalno učenje Katoličke crkve. Ta se, pak, slika nudi kao pomoć političkim porecima u svijetu pri izgrađivanju demokracije.

2. SOCIJALNO UČENJE KATOLIČKE CRKVE KAO PUT K CIVILIZACIJI LJUBAVI I SOLIDARNOSTI

Različita su mišljenja o pojavi socijalnog učenja Katoličke crkve. Prema jednim, socijalno učenje KC je nastalo kao protuteža ideologijama marksizma i liberalizma u borbi za što veći utjecaj u politici, ekonomiji, moralu. Prema drugima, ona je nastala iz želje i potrebe da se stvore donekle snošljivi uvjeti za one najbjeđnije i najbrojnije društvene slojeve koji su nastali u novim ekonomskim, političkim i socio-kulturnim prilikama.

Unatoč razilaženja mišljenja oko pojave katoličkog socijalnog učenja, jedno je ipak jasno: socijalnim učenjem Katolička crkva nije kanila braniti kapitalistički poredak. To potvrđuju enciklike već od pape Benedikta XIV. (Vix pervenit, 1745.), Grgura XVI. (Mirari vos, 1832.), Pia IX. (Quanta cura, 1864.). Svi ovi pape branili su staleški poredak koji je bio na izdisaju. Bili su protiv bezdušnog poretka kakav se nazirao u liberalnoj koncepciji kapitalizma. Osobito je zadnje navedeni Pio IX. u dodatku "Quanta cura"

(Sylabus) kapitalizam označio kao jednu od osamdeset zabluda toga vremena.

Period od enciklike Vix pervenit Benedikta XIV do pape Lava XIII, bio je dovoljno dug (gotovo stoljeće i pol) da se izbistre dvije stvari: prvo, što je kapitalizam promijenio u odnosu na staleški feudalni poredak; drugo, kakav je položaj u tim promjenama dobila Crkva. Treća, pak, stvar još nije bila bistra: koju stvarnu ulogu treba Crkva preuzeti u odnosu na svoje evanđeosko poslanje, i koliko će je moći ispuniti u poretku koji nudi moral novih vrijednosti.

Socijalne enciklike od Lava XIII nadalje upravo su bile pokušaj razbistravanja ove treće stvari.

2.1. ZNAČAJNE SOCIJALNE ENCIKLIKE: OSNOVNE SMJERNICE

RERUM NOVARUM (1891.)⁶

S papom Lavom XIII otpočinje briga Crkve za "radničko pitanje" koja ujedno postaje briga za socijalno pitanje uopće. Najniže staleže treba se brzo i prikladno pomoći. Stanje koje je uzrokovano uništenjem cehova, lihvarstvom i širenjem bezvjerstva ne može biti prešućeno.(2) No, kakvu pomoć odabrati? Socijalizam je krivi lijek, jer je protiv naravnog prava na privatno vlasništvo.(4) Socijalističko rješenje vodi u neslogu, zavist, opću nevolju i bijedu.(12) Pravi lijek treba tražiti u povratku kršćanskom čudoređu. Pravednost, ljubav, upotreba bogatstva na opću korist - to je formula za rješavanje klasnih napetosti. (16-19)

Uloga države je višestruka: obrana privatnog vlasništva (30), obrana rada (protiv štrajkova, za podnošljive uvjete rada, za dostojne plaće)(31-34)

Papa je svjestan da su cehovi stvar prošlosti. No, radnicima ne niječe pravo na udruživanje adekvatno zahtjevima novog vremena. (36)

QUADRAGESIMO ANNO (1931.)

Papa Pio XI., četrdeset godina poslije Rerum novarum, ukazuje na doprinos te "Magnae Chartae društvenog poretka".

Nepravedne zahtjeve kapitala (55) i nepravedne zahtjeve rada (56) treba riješiti načelom pravedne podjele u kojoj nitko ne će biti isključen iz udioništva u dobitcima.(58)

⁶ Sve korištene enciklike, osim Centesimus annus i Veritatis splendor, sabrane su u knjizi "Sto godina katoličkog socijalnog nauka" (1991) Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Stoga je krivo proglašavati rad za plaću nepravedom, a ispravno je uočiti koje sve okolnosti trebaju utjecati na visinu plaće: individualni i socijalni značaj rada, uzdržavanje radnika i njegove obitelji, snaga poduzeća, opće ekonomsko dobro.(70-75)

Enciklika ukazuje na socijalizam kao na zabludu te upozorava da se ne može istovremeno biti čestit katolik i pravi socijalist. (120) No, također se osuđuje one katolike koji su zaboravili uzvišeni zakon pravde i ljubavi te su se priklonili zemaljskom bogatstvu.(125)

MATER ET MAGISTRA (1961.)

Papa Ivan XXIII. je shvatio da je "aggiornamento" Crkve imperativ vremena o koji se Crkva ne smije oglušiti, osobito ne kada je riječ o pitanjima socijalne, gospodarske i političke naravi. Ovim pitanjima enciklika prilazi kroz kršćansko shvaćanje čovjeka i društva.

Socijalizam, ograničavajući čovjeka na materijalnu sferu, sužava njegove slobode.(34) Čovjek je "temelj, uzrok i cilj svih društvenih ustanova, čovjek, ukoliko je po naravi društveno biće uzdignuto u nadnaravni red".(219) Ludost je našeg vremena graditi poredak bez Boga. (217) Čovjek je pretvoren u "orijaša prirode", ali je, s druge strane, pretvoren u "patuljka svijeta nadnaravi i vječnosti".(243) Budući da je čovjek spoj tijela i duše, duša, kao razumna i slobodna, traži utočište u religijski utemeljenom moralnom zakonu. Time se shvaća relativnost tehničke moći i napretka, a vrijednost u duhovnom povezivanju pojedinaca i naroda.(208-211)

Ivan XXIII. svjestan je teškog zadatka Crkve: "uskладiti suvremenu naprednu kulturu načelima prave čovječnosti i evanđeoskog nauka."(256)

POPULORUM PROGRESSIO (1967.)

Više nego njegovi prethodnici, Pavao VI. je ovom enciklikom naglasio da je socijalno pitanje svjetsko pitanje. Ograničene i lokalne akcije nisu više dovoljne.(13) Ideal koji treba biti nit vodilja u svim akcijama je "...pobjeda nad socijalnim nevoljama, proširivanje znanja, stjecanje kulture, veće poštivanje dostojanstva drugih, okretanje duhu siromaštva, suradnja u korist zajedničkog dobra, volja za mir,..."(21) Privatno vlasništvo se prihvaća, ali ne kao bezuvjetno i apsolutno pravo. "...pravo vlasništva ne smije se nikad ostvarivati na štetu zajedničkog dobra."(23) Rad dobiva primat u odnosu na privatno vlasništvo. Kroz rad čovjek potvrđuje svoje božansko obilježje; kroz rad ljudi shvaćaju da su braća.(27-28)

Na putu do svjetskog mira papa je za reforme, nikako revolucije, osim u slučaju "očite i trajne tiranije".(31) Pored inih teškoća koje se tu javljaju, tehnokracija zauzima visoko mjesto: "Tehnokracija sutrašnjice može biti izvor ne manjih zala nego je to bio jučerašnji liberalizam. Ekonomija i tehnika nemaju drugog smisla nego u odnosu na čovjeka kojemu one moraju služiti."(34)

Osim solidarnosti na razini pojedinaca i obitelji, Pavao VI. solidarnost postavlja kao imperativ razvoja i mira među narodima: "...viškovi bogatih moraju služiti siromašnim zemljama."(49) Jedino tako će siromašni narodi postati graditelji svoje sudbine.(65)

Napredak čovječanstva (solidarni!) je novo ime mira: "Mir se ne svodi na to da ne bude rata,... Mir se gradi iz dana u dan težeći za redom koji je Bog htio, koji podrazumijeva sve potpuniju pravdu među ljudima."(76)

REDEMPTOR HOMINIS (1979.)

Iako nije izrazito socijalna, ova enciklika Ivana Pavla II treba biti spomenuta zbog najvažnije teme kojom se bavi - čovjeka.

Čovjek svoju čovječnost ostvaruje jedino u ljubavi.(10) S jedne strane on je sklon grijehu, ali je isto tako i željan istine, dobrote, ljepote, pravednosti i ljubavi.(14)

Čovjek je postao sam sebi opasnost - ugrožavaju ga vlastita djela. Stoga je imperativ vremena ispravno shvatiti pojavu napretka - idu li ukorak moralni i materijalni progres.(15)

Put k čovječnijem svijetu pretpostavlja prvenstvo etike pred tehnikom, osobe pred stvarima, duha pred materijom. Svijest moralne odgovornosti mora biti prisutna u svim aktivnostima koje čovjek poduzima.(16)

Stvaralačkim nemirom čovjek se maksimalno ostvaruje i to kroz "traženje istine, nezasiťnu potrebu za dobrim, glad za slobodom, težnju za lijepim te glas savjesti."(18)

LABOREM EXERCENS (1981.)

Svojom prvom enciklikom (Redemptor hominis) Ivan Pavao II. je stvorio temelj svom socijalnom učenju. Iako on vjerno slijedi svoje prethodnike kao i stavove Drugog vatikanskog koncila (poglavito iz Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu "Gaudium et spes"), njegov pristup socijalnom pitanju bitno je određen vremenom i događajima. To već potvrđuje ovom enciklikom O ljudskom radu.

Nekada je središnja tema bila klase i problematika oko njih, danas je to svijet, upozorava Papa.

Rad je temeljna odrednica čovjekovog postojanja na zemlji; on je oznaka čovječstva. No danas je bitno razlučiti rad u objektivnom smislu (tehnika) od rada u subjektivnom smislu (čovjek).(5-6) U ovoj subjektivnoj dimenziji rada treba ostvarivati etičnost, a ona je moguća tek ako je pojedinac osoba, tj. svjestan i slobodan subjekt.

Nekadašnji sukob rada i kapitala, ideološki izražavan kroz sukob marksizma i liberalizma, lako je prevladati ako se shvati bit: prvenstvo rada pred kapitalom kao prvenstvo čovjeka pred stvarima.(12) Iz toga slijedi i to da je pravo na privatno vlasništvo podređeno pravu na zajedničku upotrebu.(14)

Crkva traži od svakog sustava da poštuje "personalistički argument" glede rada i pravedne plaće.(15) Tek kroz pravednu nagradu za obavljene rad očituje se društvena etika, pravednost društveno-ekonomskog sustava.(19) Prihvaća se svaki društveni poredak "ukoliko može pridonijeti boljem sređenju ljudskog društva".(27)

SOLICITUDO REI SOCIALIS (1987.)

U povodu dvadeset godina *Populorum progressio* Ivan Pavao II novom enciklikom upozorava koliko je i dalje socijalno pitanje moralno pitanje.

Unatoč međuovisnosti svih dijelova svijeta, jaz Sjever - Jug sve je veći. Stoga je svjetski razvoj vrlo upitan. Stalni pokazatelji nerazvijenosti, a time i upitnosti razvoja, jesu: stambena kriza, nezaposlenost, međunarodni dugovi.(17-19)

Pozitivni pomoci u današnjem svijetu jesu: briga za poštivanje ljudskih prava, svijest o međuovisnosti a otuda i zahtjevi za solidarnošću, briga za mir, briga za energente.(26)

"Razvoj" ne shvaćati čisto ekonomski. Njegovo je mjerilo u nutrini čovjeka. On izražava dimenziju čovjekova poziva.(29-30)

Ako se odbace pohlepa za dobit i žeđ za vlašću, tada je moguće izgrađivati mir na plodovima solidarnosti.(39)

Ovakvo učenje Crkva ne želi nuditi kao treću ideologiju (nasuprot marksizmu i liberalizmu), već kao plod promišljanja u "svijetu vjere i crkvene predaje", kao svojevrstu moralnu teologiju.(41)

CENTESIMUS ANNUS (1991.)

Enciklika Ivana Pavla II. u povodu stotinu godina "Rerum novarum" Lava XIII.

Papa je mišljenja da nema rješenja socijalnog pitanja izvan evanđelja. Odnose siromašni - bogati, moćni - slabi, vladajući - potlačeni, evanđelje je gradilo na ljubavi i milosrđu. U tom duhu je Lav XIII. govorio o prijateljstvu, Pio XI. o socijalnoj ljubavi, Pavao VI. o civilizaciji ljubavi, a Ivan Pavao II. o solidarnosti.(10)

Iz krivog shvaćanja čovjeka slijedio je i krivi socijalni ustroj, a što je slučaj sa socijalizmom kao i s potrošačkim društvom. Čovjek je sveden na materijalno, duhovno je prazan.

Godina 1989. osobito je znakovita glede pogrešaka i promašaja socijalizma. Ona pokazuje da je čovjek po naravi stvoren za slobodu.(22-29)

Sve što posjeduje čovjek ostvaruje radom, "služeći se inteligencijom i slobodom".(31) Vlasništvo danas više nije isključivo privlačno kao materijalni posjed, to je sve više "vlasništvo spoznaje, tehnike i znanja".(32)

Prihvaća se "moderna poduzetnička ekonomija", ako joj je u osnovi sloboda osobe.(32) Pravedan profit se odobrava ako je poduzeće podmirilo obveze prema radnicima.(35) Iz toga je vidljivo i kakav kapitalizam Crkva prihvaća: onaj "koji priznaje temeljnu i pozitivnu ulogu poduzetništva, tržišta, privatnog vlasništva i, dosljedno, odgovornosti za sredstva proizvodnje, slobodnog ljudskog stvaralaštva na sektoru ekonomije ...".(42)

Današnje prilike pokazuju da na polju socijalne problematike surađuju različiti subjekti. Prihvaća se Crkveni nauk i od onih koji su za Lava XIII. bili protiv takve suradnje.(60) A to je jedini put k izgradnji zajednice naroda.

VERITATIS SPLENDOR (1993.)

Najnovija enciklika Ivana Pavla II iako nije izrazito socijalne naravi, predstavlja svojim sadržajem značajan prilog temi morala i istine, a time, posredno, i pitanju solidarnosti među ljudima i narodima.

Papa konstatira krizu morala na svim razinama, pa čak i u Crkvi. Budući da je Crkva evanđeljem određena da izriče sud o ljudskoj stvarnosti, Papa to i čini.

Moderna misao opterećena je subjektivnom prosudbom o dobru i zlu, a koja zanemaruje čovjekovu dimenziju transcencije.(32)

Kriva je prosudba da je kršćanski moral heteronimija, on je prije svega teonomija, a što nije u protivurječnosti s čovjekovom slobodom. Čovjekova sloboda i Božji zakon se prožimlju.(41) Papa ukazuje na "lažna rješenja" tzv. autonomnog morala koji se često naziva konsekvencijalizam ili proporcionalizam.(75)

Svaki moral koji nema uporište u Bogu, koji zanemaruje transcendentno biće čovjekovo, vodi u moderni totalitarizam.(99)

Unatoč propasti marksističke ideologije i socijalizma, danas se javlja nova opasnost od povezivanja demokracije i etičkog relativizma, čime čovjek gubi moralno uporište i mogućnost prepoznavanja istine.(101) Sve ovo dešava se zbog procesa dekristijanizacije koji se nadvio nad cijeli svijet, a rezultat kojega je ne samo gubitak vjere već i "pomutnja moralnog osjećaja".(106)

3. UTJECAJI SOCIJALNOG UČENJA KATOLIČKE CRKVE U EKONOMIJI, POLITICI, KULTURI

Kratki prikaz glavnih smjernica socijalnih enciklika od Lava XIII. do Ivana Pavla II. imao je namjeru pokazati kako se Crkva s pozicije vječne danosti postavlja u vremenitoj promjenljivosti.

Uvažavanje i praćenje "znakova vremena" bilo je imperativno za Crkvu glede održavanja, a po mogućnosti i širenja, utjecaja u svijetu. Na to je ukazao Drugi vatikanski koncil (1962.-65.) čineći veliki iskorak prema svijetu kroz poticanje rasprava o ekumenizmu i dijalogu, ateizmu i socijalizmu, ratu i nasilju, razvoju i napretku, ... Naročito kroz Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu, *Gaudium et spes*,⁷ Koncil je dao novi poticaj kršćanskoj demokraciji. Pet gorućih problema na koje ukazuje Konstitucija (promicanje dostojanstva braka i obitelji, promicanje kulturnog napretka, ekonomsko-socijalni život, život političke zajednice, promicanje mira i izgradnja zajednice naroda) jesu nezaobilazne teme za svaki iole ozbiljni demokratski poredak.

Socijalnim učenjem Crkva je uporno zagovarala pravedan socijalni poredak. Čini se da je poslije Kon-

cila papa Ivan Pavao II svojim enciklikama, kao i govornim nastupom pred Generalnom skupštinom UN, porukama šefovima država ili vlada, prodro duboko u tkivo svjetske politike, ekonomije i kulture. Time je učinio da stavovi Crkve bivaju uvijek prihvaćani s uvažavanjem, no drugo je pitanje zašto ne i provođeni.

Enciklika *Centesimus annus* svojim je javljanjem skrenula pozornost na socijalno učenje Katoličke crkve, na njegovu stogodišnju tradiciju. To je bio dovoljan povod da se progovori o stvarnom utjecaju socijalnog učenja jedne od najprisutnijih vjeroispovijesti na uočavanje gorućih problema u aktualnim ekonomskim, političkim, socijalnim i kulturnim procesima u svijetu.

Ne samo u krugovima Crkve već i izvan nje progovorilo se o konkretnim pomacima koje je kroz svoje socijalno učenje Crkva učinila u proteklom stoljeću. Kao primjer poslužiti će nam neki komentari i analize ove problematike iz pera nekih mislilaca u najslobodnijem dijelu svijeta - SAD-u.⁸

3.1. "JOURNAL OF BUSINESS ETHICS"

Cijeli broj ovog američkog časopisa (Vol.12 No. 12, 1993.) posvećen je "*Centesimus annus*".

Različiti autori pristupaju enciklici, i socijalnom učenju Katoličke crkve općenito, s različitih pozicija: judaizma, protestantizma, liberalizma, katolicizma,...

Pogledajmo stavove nekih od autora iz ovog broja "Journala".

OLIVER F. WILLIAMS ("*Catholic Social Teaching: A Comunitarian Democratic Capitalism For the New World Order*") u "*Centesimus annus*"(dalje CA) vidi zastupanje "umjerenog komunitarizma" koji štiti prava kako pojedinca tako i zajednice, te tako otkriva humani demokratski kapitalizam kao Novi svjetski poredak.(p.921) Williams ukazuje na četiri ključna stava CA:

⁸ Vrijedno je ukazati i na razgovor same Crkve o svojim pomacima. Naime, u Vatikanu je sredinom 1991. godine održan međunarodni kolokvij posvećen stogodišnjici socijalnog učenja Katoličke crkve. Otuda je proistekao zbornik *Opća namjena dobara (La destinazione universale dei beni)*. Vjekoslav Mikecin o zborniku kaže: "Ovaj zbornik plastično svjedoči o tome koliko se i tematski i problemski u ovih stotinu godina proširilo i obogatilo socijalni nauk Crkve. Enciklika *Rerum Novarum* počela je s razmatranjem radničkog pitanja, te odnosa rada, kapitala i problema vlasništva, a od Drugog vatikanskog koncila, tj. od enciklike *Mater et Magistra*, tematika se širi na gotovo sva relevantna socijalna, kulturna i civilizacijska pitanja suvremenog svijeta." (vidi socijalna ekologija" 4/1993, str. 600-604)

⁷ vidi: Drugi vatikanski koncil, Dokumenti (1986.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost

1. Prava, iako važna, nisu uvijek viđena kao apsolutna već u kontekstu uloge promocije i zaštite ljudskog dostojanstva u zajednici.(p.921)
2. Tržište ima važnu iako ograničenu funkciju u društvu. (p.923) CA ističe vrijednost tržišne ekonomije u poboljšanju materijalnih prilika u društvu. Autor navodi da je već A. Smith u "Bogatstvu naroda" s ekonomskog aspekta anticipirao židovsko-kršćansku viziju po kojoj privatni interes, zbog kojega pojedinac stupa na tržište, koristi i široj zajednici.
3. Država ima važnu iako ograničenu funkciju u društvu. (p.924) CA ulogu države predočava kroz kontekst principa subsidijarnosti. Država ima ulogu zaštitnika i osiguravatelja zajedničkih dobara, prirodne i ljudske okoline, kao temeljnih prava radnika.
4. Individualnost je stvorena kroz socijalne institucije, a institucije su iskvarele ljudski karakter te moraju biti reformirane kako bi stvarale poželjne crte karaktera i jačale ih.(p.926) CA prihvaća tržišnu ekonomiju uz uvjet da služi promicanju dostojanstva ljudske osobe. Da bi se to postiglo treba stvoriti adekvatne institucije koje će pojedinca uklopiti u zajedništvo te promicati dimenziju suradnje. Sadašnje institucije obitelji, škole, crkve, susjedstva su erodirale zbog dominiranja tržišnih odnosa u društvu.

Na kraju, Williams zaključuje da je već veliki uspjeh CA i katoličke vizije "komunitarnog demokratskog kapitalizma" ako se pokrenu diskusije, ili čak akcije oko izgradnje globalne zajednice naroda.

MICHAEL NAUGHTON - GENE R. LACZNIK ("A Theological Context of Work from the Catholic Social Encyclical Tradition") polaze od stava da je uporište katoličke socijalne tradicije (dalje KST) u brizi za principe i vrijednosti rada koji vode općem dobru i afirmaciji dostojanstva radnika.

Autori rad određuju kroz četiri dimenzije: a) rad kao oblikovanje ljudske osobe; b) rad kao ostvarivanje nadoknade (plaće); c) rad kao radni proces; d) rad kao polučitelj proizvoda i usluga. Rad je moguće shvaćati i kao posao, kao karijeru ili kao poziv (R.Bellah). KST inzistira na ovom posljednjem. No upravo to, rad kao božanski poziv, moguće je ostvariti kroz sve četiri dimenzije ako se slijede kršćanski principi i vrijednosti. Npr:

1. princip zajedničke upotrebe i vrijednost pravednosti primijenjen je na dimenziju nadoknade;

2. princip participacije i vrijednost marljivosti primijenjen je na dimenziju procesa rada;
3. princip zajedničkog dobra i vrijednost darežljivosti primijenjen je na dimenziju proizvoda proizvodnje;
4. princip ljudskog dostojanstva s vrijednošću solidarnosti primijenjen je na dimenziju oblikovanja ljudske osobe.(p.984)

Držeći se kršćanskih principa i vrijednosti, autori pronalaze pet "operacionalnih propozicija" u Katoličkoj socijalnoj tradiciji:

1. omogućiti radnicima da postignu djelomično vlasništvo u svom poduzeću.(p.986)
2. poslodavac i službenici moraju se truditi da stvore sustav koji maksimizira participaciju djelatnika.-(p.988)
3. poslodavac mora omogućiti školovanje i usavršavanje svakom djelatniku.(p.988)
4. poduzetnik i službenici imaju moralnu obvezu da proizvode i usluge promatraju u službi općeg dobra.(p.989)
5. investitori moraju uvažavati socijalne kao i financijske kriterije u donošenju odluka o ulaganju.-(p.989)

Svojim pristupom autori su ukazali na zalaganje i doprinos KST u shvaćanju rada kao temelja ljudskog dostojanstva i kao izvora svih moralnih vrijednosti i principa.

JAMES ARMSTRONG ("One protestant Looks at Centesimus Annus") prilazi socijalnom učenju Katoličke crkve kroz učenje M. Luthera i J. Calvina. Iako je reformacija prepoznatljiva po tri ključne doktrine koje su utjecale na rađanje novog ekonomskog sistema (doktrina poziva, individualizam u vjeri, predodređenost), nju također obilježava stalna briga za socijalna i ekonomska prava. Tu je ona bliska Katoličkoj socijalnoj tradiciji.

Armstrong ukazuje na djelovanje velikog pape Lava XIII. u vremenu djelovanja glavnih protestantskih mislilaca Schleiermachers, Ritchla, Gladdena i Troeltscha. Lav XIII, svjestan opasnosti sekularizacije, liberalne orijentacije, svjetovnih škola,..., iako odan tradiciji, morao je Crkvu pripremiti za XX stoljeće.

Autor podvlači veliki doprinos katoličke socijalne misli u zadnjih 40 godina na polju literature o socijalnoj pravdi i miru.

U teologiji Ivana Pavla II. Armstrong nalazi veliku bliskost s dominantnim segmentima protestantske misli. To je osobito izraženo u Papinom teocentričkom tumačenju stvaranja. (p.939)

Prigovori Ivanu Pavlu II. svode se na tri stvari:

1. Papa svoje stavove često označava kao jedinu kršćansku istinu;
2. Papin koncept grijeha ograničen je na ljudsku osobu koja zloupotrebljava slobodu;
3. rasprava o abortusu nije samo kršćanska tema. (p.940)

No, ipak, Armstrong priznaje veliki prilog Katoličke socijalne tradicije činjenici da su brojne visoke škole u svoje programe uvrstile poslovnu etiku. Time se ekonomija prestala gledati kao moralno neutralna.

MICHAEL NOVAK ("The Creative Person"), neoliberalno orijentiran, u svom promišljanju teološke misli Ivana Pavla II i enciklike *Centesimus annus*, nalazi iskorak katoličke misli u liberalizam.

Papa Wojtyła izmiruje filozofiju i teologiju u antropologiji, u realno postojećoj ljudskoj osobi spojeni su "homo creator" i "imago Dei". U ljudskom kreativnom subjektivitetu Wojtyła vidi princip liberalizma koji je razvijen na tri polja: savjest, traženje (upit) i djelovanje (akcija). Po tome Novak ovoga Papu kvalificira kao filozofa liberalizma. (p.78)

Osim slobode, Ivan Pavao II u CA naglašava značaj kreativnosti: Čovjek kao su-kreator budućnosti svijeta, ne samo u ekonomiji već i na ostalim područjima. (p.79) Za Papu je čovjek glavni resurs, osnovni izvor svega bogatstva. Novak to podržava te ističe da je time stavljen glavni zadatak pred nas: maknuti institucionalnu represiju koja guši kreativnost čovjeka. (p.81)

Papino zalaganje za demokratski poredak Novak svodi na bliskost sa svojim stavovima da je nužno pravno i demokratski zaštititi prava pojedinca, ali i moralno-kulturne institucije zapadnih religija i vrijednosti filozofske tradicije.

3.2. *EKSURS: ŠEST TEOLOŠKIH DOKTRINA KRŠĆANSTVA*

O utjecaju kršćanskih vrijednosti na tokove civilizacije, uglavnom nema velikih razilaženja. Taj utjecaj postoji još od Rimskog carstva, a samo je predmet istraživanja gdje i kada je bio jači ili slabiji. No, kada se tvrdi da je kapitalizam izrastao na temeljima kršćan-

skih vrijednosti, tada to već postaje predmet diskusija pa i polemika.

Već pomenuti Michael Novak, Amerikanac slovačkog porijekla, u opsežnoj knjizi *Duh demokratskog kapitalizma* istražuje latentne ideale što stoje iza demokratskog kapitalizma kakav je onaj američki. "To je knjiga o njegovim teološkim pretpostavkama, vrednovanjima i sistemskim namjerama." (Novak, 1993. 9) Novak želi pokazati koliko je etos demokratskog kapitalizma oblikovan na kršćanskim smjernicama, i koliko taj etos kršćanska tradicija prihvaća.

Duh demokratskog kapitalizma ispunjavaju široke slobode, ali i velike odgovornosti. Te kvalitete nije demokratski kapitalizam izrodio iz sebe, već ih je primio iz kršćanske tradicije, a bio je u povijesti jedini sposoban razviti ih i oživotvoriti. Taj stav autor želi dokazati kroz prisustvo šest ključnih teoloških doktrina kršćanstva u socijalnoj, ekonomskoj, političkoj i kulturnoj dimenziji duha demokratskog kapitalizma:

1. Trojstvo: "Problem postavljen pred političku ekonomiju doktrinom o Trojstvu jest kako izgraditi ljudsku zajednicu bez štete po individualnost." (422)
2. Otjelovljenje: Poanta je da ovaj svijet nikada neće postati Država Božja, on je svijet grijeha ali i nade. Stoga je potrebno stvaranje institucija po mjeri grešnika kako bi se spriječilo veće zlo.
3. Natjecanje: Natjecateljski duh nije tuđ evanđelju. Nije bitna količina bogatstva, već kako se bogatstvo koristi.
4. Istočni grijeh: Svaki oblik političke ekonomije počinje teorijom grijeha. "Sustav demokratskog kapitalizma, ..., sustav koji je, od svih dosadašnjih u povijesti, najbolje skrojen da izađe na kraj s pretpostavkama što ih donosi istočni grijeh, skrojen je protiv tiranije." (437)
5. Razdvajanje domena: Bogu Božje, caru carevo. Ekonomija ne može biti kršćanska a da ne propadne, ili, pak da ne kompromitira kršćanstvo.
6. Caritas: "Ljubiti ljude onakve kakvi oni jesu, znači prihvatiti ih u njihovoj grešnosti, istodobno tražeći način kako da se ta grešnost pretvori u stvaralačko djelovanje u cilju općeg dobra." (445) "Najviši je cilj političke ekonomije demokratskog kapitalizma da sebe prožme caritasom." (...) "Caritas je istodobno i ideal individualne autonomije - jer uvažava dobro drugoga kao njega samoga - i ideal zajedništva." (446-7)

Može se postaviti pitanje: skidaju li na ovaj način ugrađene kršćanske doktrine u kapitalizam anatomu s liberalnog kapitalizma izrečenu još u Sylabusu (Pio IX., 1864)?

Bez obzira je li Novak htio približiti stavove liberalizma i kršćanske socijalne tradicije oko pitanja čovjeka, zajednice, slobode ... i je li u tome uspio, jedno je, ipak, znakovito: demokratski Zapad sve više ukazuje na nužnost etičkih mjerila kako u politici, tako i u ekonomiji.⁹ A tada je nezaobilazan razgovor o kršćanskim vrijednostima.

S druge, pak, strane kršćanska socijalna tradicija ne može ne razmisliti o Novakovom stavu: "Ljudi žele kruh. Ljudi također žele slobodu. Ne samo da je moguće imati oboje, već je ono drugo ključ za ono prvo." (391) Novak tvrdi da je upravo demokratski kapitalizam kao način života, ne kao sustav, najbliži udovoljavanju ovih želja.

4. ZAKLJUČAK

Što bi se, na kraju, moglo reći za put k ostvarenju kršćanski shvaćene zajednice - civilizacije ljubavi i solidarnosti?

Ako je Crkva pozvana da širi istinu objave, ona po tome mora biti crkva "u" svijetu i "sa" svijetom. No, to ne znači da mora biti i "od" svijeta. Naprotiv, treba biti slobodna od svijeta. Kako, pak, treba shvatiti tu slobodu "od". Svakako ne kao odbijanje već kao priznavanje svijeta i svega svjetovnog. Tu uputu nalazimo u evanđelju: "Podajte caru carevo, a Bogu Božje." (Mt 22.21)

Drugi vatikanski koncil jasno izriče kakav treba biti odnos Crkve sa svijetom, poglavito u sferi politike. "Crkva koja se, zbog svoje službe i nadležnosti, nikako ne podudara s političkom zajednicom niti se veže uz bilo koji politički sistem, znak je ujedno i čuvar transcendentnosti ljudske osobe.

Politička zajednica i Crkva su, svaka na svom području, neovisne jedna o drugoj i autonomne. (...) Ali je pravo da uvijek i svagdje s istinskom slobodom propovijeda vjeru, naučava svoju socijalnu nauku, da

nesmetano vrši svoju službu među ljudima te da izriče moralni sud, pa i o stvarima koje se odnose na politički poredak, kada to traže temeljna prava ljudske osobe ili spas duše" (GS, 76)¹⁰

Uvažavajući ovo pravo Crkve da bude kritička svijest i savjest društva, nije nužno maknuta realnost koja ne uvažava njenu kritiku. Ta se stvarnost više odnosi na strukture, manje na pojedince. Sociologija je ovu pojavu promatrala kao proces sekularizacije. Dok su religijsko mišljenje, djelovanje i religijske institucije bili osnova društvenog života Zapada kroz 17., 18. i 19. stoljeće, druga polovina 20. stoljeća pokazuje veliki pad društvenog značenja religije i svega religijskog. (B. Wilson, 1966:9-15)

Ovu činjenicu Crkva nije poricala. Naprotiv, nas-tojala joj se suprotstaviti poglavito kroz širenje svog socijalnog učenja. Tu su bili vrlo aktivni pape Pavao VI i Ivan Pavao II. Iako se ne može reći da su svijetu uspjeli nametnuti kršćanski koncept promišljanja čovjeka, zajedništva i zajednice, ipak je moguće tvrditi da su učinili socijalno učenje Katoličke crkve dostupnim "svim ljudima dobre volje". Ako takvih ljudi ima više u politici ili ekonomiji tada su šanse za promicanje ideje kršćanske zajednice ipak prisutne.

Tu ideju su načelno zastupale demokršćanske stranke u svojim programima. Politički je realitet pokazao koliko je praksa različita od načela u ime kojega se provodi. Nepostojanje idealnog demokratskog ustroja vidi se kroz kontinuirano traganje za demokratskijim poretom koji će moći udovoljiti zahtjevima većine društvenih slojeva, grupa ali i pojedinaca, koji će ujedno biti "svjetski" poredak, tj. otvoren vrijednostima koje postoje izvan granica nacionalne države.

Liberalno orijentirani tvrde da je liberalni koncept demokracije najbliži tom idealu. No to ne znači da su svi drugi koncepti ispalili iz igre. Naprotiv, upravo kroz nuđenje više različitih rješenja za isti problem moguće je približavanje poželjnom demokratskom ustroju.

Samim time i kršćansku viziju zajednice ljubavi i solidarnosti ne treba drugačije gledati do kao prilog izgradnji jednog pravednijeg svijeta. U socijalnom

9 F. Fukuyama daje značajno mjesto kršćanstvu u oblikovanju ljudske svijesti o slobodi i dostojanstvu: "Kršćansko shvaćanje slobode implicira univerzalnu ljudsku jednakost..." (...) "Kršćanska jednakost..., temelji se na činjenici da su svi ljudi jednako obdareni jednom specifičnom osobinom, sposobnošću moralnog izbora." (...) "Kršćanski prilog povijesnome procesu bio je da razjasni robu tu viziju ljudske slobode, da mu kaže zbog čega svi ljudi imaju dostojanstvo." (F. Fukuyama (1994:360-361) Kraj povijesti i posljednji čovjek, Zagreb)

10 U duhu Drugog vatikanskog koncila nalazimo i određenje države: "Država je sluga a ne gospodar niti jedini nosilac općeg dobra. Kršćanin i Crkva mogu se i trebaju kritički odnositi prema njoj, i to ne tek onda kada su u državi ugrožena specijalna crkvena pitanja (...) Crkva i država ne smiju se međusobno ignorirati niti štetiti jedna drugoj... Bitnim razlikovanjem država ili "domovina", nacija itd. ne postane neka sakralna "numinozna" veličina." (K. Rahner-H. Vorgim-ler (1992:126) Teološki rječnik, Đakovo

učenju Katoličke crkve riječ je o viziji koja počiva na kršćanskim vrijednostima:

Istinom doći do pravednosti, a biti potican ljubavljju prema bližnjemu - sve to znači biti kršćanski

opredijeljen. Koliko (ni)je ovakva opredijeljenost prisutna u demokraciji Zapada, toliko (ni)su realne šanse za promicanje mira i izgradnju civilizacije ljubavi i solidarnosti.

LITERATURA

1. *Armstrong, James*: "One Protestant Looks at Centesimus Annus". *Journal of Business Ethics* 12(12):933-944, (1993.)
2. *Augustin, Aurelije*: Ispovijesti. Zagreb, Kršćanska sadašnjost, (1982)
3. *Biblija, Zagreb*, Kršćanska sadašnjost, (1991)
4. Drugi vatikanski koncil, Dokumenti Zagreb, Kršćanska sadašnjost, (1986)
5. *Fukuyama, Francis*: Kraj povijesti i posljednji čovjek. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, (1994)
6. *Ivan XXIII.*: Mater et Magistra, u "Sto godina katoličkog socijalnog nauka"(1991) Zagreb, Kršćanska sadašnjost, (1961)
7. *Ivan Pavao II.*:Centesimus Annus, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, (1991)
8. *Ivan Pavao II.*:Laborem Exercens, u "Sto godina ...", (1981)
9. *Ivan Pavao II.*:Redemptor Hominis, u "Sto godina ...", (1979)
10. *Ivan Pavao II.*:Sollicitudo Rei Socialis, u "Sto godina...", (1987)
11. *Ivan Pavao II.*:Veritatis Splendor, u izdanju tjednika Globus, (1993)
12. *Lav XIII.*:Rerum Novarum, u "Sto godina ...", (1891)
13. *Naughton, M., Laczniak, G.R.*:"A Theological Context of Work from the Catholic Social Encyclical Tradition". *Journal of Business Ethics* 12(12):981-994, (1993)
14. *Novak, Michael*: Duh demokratskog kapitalizma. Zagreb, Globus-Školska knjiga, (1993)
15. *Novak, Michael*: "The Creative Person". *Journal of Business Ethics* 12(12):77-81, (1993)
16. *Pavao VI.*: Populorum Progressio. u "Sto godina ...", (1967)
17. *Pio XI.*: Quadragesimo Anno. u "Sto godina...", (1931)
18. *Rahner, K., Vorgrimler, H.*: Teološki rječnik. Đakovo, (1992)
19. *Williams, Oliver F.*: "Catholic Social Teaching: A Comunitarian Democratic Capitalism For the New World Order". *Journal of Business Ethics* 12(12):919-932, (1993)
20. *Wilson, Bryan*: Religion in Secular Society. Penguin Books Ltd, Harmondsworth Modlsex England, (1966)

Antun Sundalic, B.S.

**TOWARDS AN ETHICAL ECONOMY AND POLITICS:
CIVILIZATION OF LOVE AND SOLIDARITY**

Summary

The quest for an ideal social order has been present throughout the history. This search has still not ended. Nevertheless, there have certainly been some shifts forward in relation to, for example, Plato's idea of a just society or Augustin's vision of the fathomless State of God. In these shifts a very significant role belongs to the Christian vision of man, co-operation and community/society. This vision, actualized through the Catholic social doctrine from Pope Leon XIII to John Paul II, has, as the critical awareness of the mankind, been reflected in numerous debates about the constitution of democratic systems. Love and solidarity among people and nations are the foundations of the social doctrine of the Catholic Church. From these fundamentals arises the Christian vision of a community of love and solidarity which should not be understood as political orientation, but as a contribution to the building of a more righteous world.